

U publikaciji su date sledeće informacije:

- sastav stanovništva po starosti i polu (velike i petogodišnje starosne grupe), podaci su dati u apsolutnim i relativnim brojevima;
- porast, migracioni saldo, prirodni priraštaj stanovništva, živorođeni i umrli (apsolutni brojevi i stope na 1000 stanovnika);
- koeficijenti zavisnosti, indeksi starenja, podaci o prosečnoj starosti.

Svi ovi podaci, koje su autori za prošli period dali po popisnim godinama (1961, 1971, 1981 i 1991), a za period projekcija za svaku petu godinu unutar projekcionog perioda (1996, 2001, 2006, 2011, 2016 i 2021), su raspoloživi za sva velika područja SR Jugoslavije i mogu se upotrebiti u studijama u kojima su takve demografske informacije, naročito one u vezi sa starosnom strukturom, neophodne. S obzirom da su autori publikacije pri izradi studije prihvatili sugestije i uputstva EUROSTATATA, rezultati projekcija su uporedivi i sa podacima demografskih projekcija većine zemalja Evrope.

Radoslav Stevanović

Marina Janjić-Komar i Mirjana Obretković
PRAVA DETETA - PRAVA ČOVEKA

"Dosije" i Udruženje pravnika Srbije za socijalno pravo,
Beograd, 1996, 192 str.

Uz podršku Ministarstva za rad, socijalna i boračka pitanja Republike Srbije, nedavno je objavljena knjiga koja će, ne samo onima koji se bave društvenom brigom o deci i pravima deteta nego i onima koje zanima opšti aspekt prava čoveka, biti nezaobilazno štivo. To je zajednički rad Marine Janjić-Komar i Mirjane Obretković *Prava deteta - prava čoveka* koja upozorava da društvo koje ne poštuje prava dece ima dobre preduslove da ne poštuje ni prava čoveka.

Britkim, ali objektivnim ocenama stanja dečje zaštite u našim uslovima i promišljenom interpretacijom međunarodno konstituisane nove generacije prava deteta autori pomeraju napred našu sumu znanja u pravcima usavršavanja propisa na dva socijalno-pravna područja. Buduće zakonodavstvo o braku i porodičnim odnosima i društvene brige o deci i porodici, dodirujući i problematiku planiranja porodice.

Naravno, odmah se sa razlogom može postaviti pitanje: ima li smisla danas, u našim ekonomskim i društvenim uslovima, postavljati nove, savremenije teorijske osnove odnosa društva prema deci, kad se na skali prioriteta korišćenja budžetskih sredstava zadovoljavanje prava dece i porodice tako nisko kotira? Proširivanjem područja dečjih prava samo se širi raskorak između međunarodno proklamovanih (i od Jugoslavije usvojenih) i u dnevnoj politici ostvarivanih prava dece i porodice. Ima, itekako! Prvo, dobro i savremeno zakonodavstvo, koje u našim uslovima nije uvek u dosluhu sa praksom promene (između zakona i raspisa ministarstva postoje katkad bitne razlike) i njegovim tvorcima potrebni su teorijski radovi koji načela i principe iz međunarodnih dokumenata pretaču u ponude za usavršavanje aktuelnog zakonodavstva. Drugo, imati dobre i savremene propise nikako ne znači da će i praksa njihove primene biti takva. Ali, to nije razlog za imobilizaciju naših želja i potreba za usavršavanjem propisa, pa makar se privremeno i ne primenjivali. Jer ono što nije normirano - sasvim sigurno se neće primenjivati! Uostalom, odavno je otkriveno da u oblasti društvenih odnosa, posebno onih između države i njenih građana, sve što nije regulisano ima tendenciju da se kreće od lošeg prema gore. Pri tom nije bitno da li su u pitanju zakonske, verske ili moralne regule. I na kraju, nova generacija prava deteta za primenu u praksi i ne traži nova budžetska sredstva, već, pre svega, nov pristup shvatanju potreba deteta, uvažavanju posebnosti tih potreba, poštovanju ličnosti deteta i njegovih želja.

Usvajanje Konvencije o pravima deteta (1989), koja je zamenila formalno manje obavezujući tekst Deklaracije o pravima deteta (1969) i Deklaracije o opstanku, razvoju i zaštiti dece (1990) - čiji je glavni cilj podsticanje primene Konvencije putem donošenja konkretnih i oročenih planova - podstakli su Saveznu vladu da 1994. izade pred Komitet UN

za prava deteta sa jednim inicijalnim i kritički intoniranim izveštajem o stanju društvene brige o deci u SR Jugoslaviji u periodu 1990-1993.¹

Naučni skup "Porodica, prava deteta i razvoj u SR Jugoslaviji", održan decembra 1994, problematizirao je pitanja socijalne politike prema deci i porodici u razvojnim dokumentima.² Glavni cilj tog skupa bio je utiranje puta za donošenje Jugoslovenskog plana akcije za decu od strane Savezne vlade. Nastavljajući aktivnosti na primeni poruka sa skupa, Jugoslovenska komisija za saradnju sa Unicefom, u saradnji sa vladama Srbije i Crne Gore, utvrdila je predlog, a Savezna vlada usvojila Jugoslovenski plan akcije za decu do 2000-te (i dalje) u decembru 1996. godine.

Svedocima navedene retrospektive moglo bi se učiniti da je pojava knjige *Prava deteta - prava čoveka* logičan i očekivani uzlet omogućen "otvaranjem" prema svetu, oživljavanjem zamrlih aktivnosti nevladinih organizacija i vidljivog napora državnih institucija da se u eri rasprava o ljudskim pravima otpoštaju obaveze iz međunarodnih dokumenata koje se tiču prava deteta. Međutim, uvid u dosadašnji opus autora upućuje na drugi zaključak: reč je o aktivnim i odgovornim stvaraocima i prilježnim naučnicima, pre svega, u oblasti porodičnog prava, i to onih koji nisu orijentisani na promenu postojećeg prava, već na stvaranje novog. To su autori koji na preciznoj vagi ljudskih sloboda i nesloboda ne mere samo ovlašćenja države u oblasti braka i porodice i odnosa prema deci, nego koji i roditeljskoj vlasti postavljaju civilizacijske okvire; koji u promociji i ostvarivanju nove generacije prava deteta vide nadu za visoko vrednovanje ljudskih prava uopšte. Uostalom, i njihov doprinos naučnom

¹ Children in Yugoslavia, Report on the Implementation of the Convention on the Rights of the Child in the FR Yugoslavia in the 1990-1993 period - Initial Report, objavljeno kao *Give them a Chance*, odnosno *Deca u Jugoslaviji*, Institut za socijalnu politiku, Beograd, 1994.

² Uz podršku Jugoslovenske komisije za saradnju sa Unicefom i Saveznog ministarstva za nauku i tehnologiju: Udruženje za planiranje porodice Jugoslavije, Udruženje za pomoć i planiranje porodice Crne Gore i Institut za socijalnu politiku, *Porodica, prava deteta i razvoj*, ISP, Beograd, 1995.

skupu "Reforma porodičnog zakonodavstva" septembra 1996.³ to nesumnjivo potvrđuje.

U predgovoru autorke knjige upozoravaju da cilj knjige nije da se odgovori na sva pitanja koja pokreće: namera je da se postave pitanja i problematizuju mogući odgovori. U tom pogledu one zaista otvaraju ne toliko brojna koliko važna pitanja.

U prvom delu, *Dete, porodica i pravo*, to su pitanja evolucije koncepta o detinjstvu i pravima deteta, o savremenom poimanju porodice kao ljudske zajednice (sa sociološkog i pravnog stanovišta), o ravnoteži između sloboda odraslih i prava dece, o pravima budućih generacija (koja bi neodgovornim ponašanjem današnje generacije mogla da budu osujećena).

U drugom delu knjige, *Prava deteta*, posle uvodnog disputa o problemima klasifikacionog okvira prava deteta, slede eseji o: 1) pravu deteta na život i razvoj, 2) pravu na zaštitu od zloupotrebe i zanemarivanja, 3) pravu na samoodređenje, 4) pravu na jednak tretman u pravnom poretku i 5) posebnim područjima zaštite dečjih prava. U prvoj grupi prava reč je o pravu deteta na život, porodičnim i socijalnim pravima deteta, pravu na obrazovanje i o kulturnim pravima i vezi među generacijama. U narednoj grupi 2), govori se o socijalnom problemu zloupotrebe dece i o međunarodno-pravnoj zaštiti od nasilja i zloupotrebe; o krivičnopravnoj zaštiti dece i o pravu na zaštitu u porodičnim odnosima. Pravo deteta na slobodu mišljenja, na privatnost kao i reproduktivna prava mladih; sposobnost za ostvarivanje tih prava i pravni problemi u vezi s tim - delovi su poglavlja o pravu na samoodređenje (3). Pod naslovom - Prava na jednak tretman u pravnom poretku - raspravljaju se pitanja zaštite prava maloletnika kao okrivljenog u krivičnom postupku, maloletničkog suda i prava maloletnika, dok se u poslednjem odeljku govori o razvodu braka i zaštiti prava deteta kao i o pravima hendikepirane dece. I upravo ovo poslednje zaslužuje da bude posebno i detaljnije prikazano jer na svoj način govori o uzletima i domašajima cele knjige.

³ Zbornik *Reforma porodičnog zakonodavstva*, Pravni fakultet i Udruženje pravnik Srbije za socijalno pravo, Beograd, 1996.

Hendikepirana deca tretiraju se, pre svega, kao deca sa posebnim potrebama. Hendikep nije ni prokletstvo ni božja kazna, već samo varijacija, odstupanje od normale u onoj meri u kojoj je potrebna pomoć i prilagođavanje okolini (i okoline hendikepiranom detetu, svakako). Iz takvog pristupa rezultiraju pravo na poseban postupak, na manje restriktivnu okolinu, na posebnu brigu i staranje, na posebno zastupanje, na dostojan život. I na kraju, vis a vis prava dece, stoje obaveze države, okoline, porodice - kao prava i obaveze drugih lica da bi se prava dece ostvarila.

Sadržaji ove, po obimu nevelike ali, knjige koncentrisanog izraza, u mnogo čemu se ispoljavaju kao etalon za procenu u kojoj su meri danas noviji međunarodni dokumenti ugrađeni u domaće zakonodavstvo o pravima dece i u praksu društvene brige o deci. Njen neveliki tiraž (500 primeraka) ne omogućava da dođe u ruke svih onih koje bi prava dece - u oblastima obrazovanja, zdravstvene zaštite, uprave i pravosuđa, socijalnog rada, društvene brige o deci, kulture i stvaralaštva - mogla interesovati. Ali, neka bar dođe u ruke onih koji kreiraju politiku, propise, razvojne programe i planove, koji se bave naukom u oblasti prava dece i ljudskih prava i sloboda uopšte. Ona obeležava uzlete u oblasti prava dece pred kraj druge dekade posle Međunarodne godine deteta (1979). Zato ovu knjigu treba čitati i iščitavati.

Luka Todorović

Jacques Vallin, Stan D'Souza, Alberto Palloni
MEASUREMENT AND ANALYSIS OF MORTALITY
(New Approaches)
Claredon Press, Oxford, 1990, pp. 405

U cilju ukazivanja većeg značaja analizi mortaliteta, u okviru Međunarodnog udruženja za naučno proučavanje stanovništva osnovan je Komitet za komparativne promene mortaliteta. Od osnivanja (1980)